

Šepot buše

Africké večery jsou plné tajemství a nevyslovených náповědí. Skrývá se v nich strach z neznáma, neklid, rozechvění. Mezi prodlužujícími se stíny a posledními paprsky zapadajícího slunce můžete zaslechnout tichý šepot, s postupujícím přitímím čím dál srozumitelnější. Šepot buše, ve dne neslyšitelný. Když opona tmy klesne úplně, smaže hranici mezi přítomností a minulostí. V tom šepotu ožívají staré příběhy a zvyky, dávné legendy se stávají skutečností, pod černým pláštěm noci se hlásí ke slovu ještě černější magie. Tisíce hlasů šeptá podivná tajemství, která vás rozechvěvají a jítří vaši fantazii, nad nimiž ustrnete údivem a o nichž ve výhni slunečních paprsků následujícího dne začnete pochybovat.

Mnohokrát jsem šepotu buše naslouchal a snažil se pochopit, co mi sděluje. Zněla v něm píseň divočiny, plíživé kroky šelem, troubení slonů, řev lvů, chechtot hyen, tajemné zašplouchnutí jezerní hladiny i tiché hlasy mých přátel, vyprávějící příběhy svých i cizích životů. I má vlastní dobrodružství se v něm vracela ozvěnou.

Afrika je světadíl, který vás na každém kroku dokáže opájet jako droga. Nečekaným setkáním se zvířetem, které se vynoří z hustých křovin, propluje před vámi jako neskutečné zjevení a stejně náhle zmizí v nedalekém porostu. Nebo strne, a dříve než se vzdálí, pozorně si vás prohlédne, jako by se snažilo uhodnout, co od vás může očekávat. Nebo vám dá hned najevo svou nelibost a pokusí se vás zahnat. Zavrčením, hrdelem kašlem, mručením, řevem, výhružným zatroubením, předstíraným útokem. Nebo skutečným. Je na vás, jak zareagujete. Musíte to však udělat rychle a správně. Nebyli byste to vy, kdo by z případného měření sil vyšel vítězně. Lvi, levharti, sloni, nosorožci, hroši, krokodýli, buvoli, jedovatí hadi, nájezdni mravenci. Pokud budete sotva slyšitelným náповědím buše pozorně naslouchat, budete si vědět rady.

Svým šepotem vám buš sděluje, že je mnoho způsobů, jak poznat jeho tvory. Dovědět se to, co jste se v žádné knize nedočteli. Stačí pozorně číst knihy, které píšou sama zvířata. Jejich písmena jsou odlišná od těch, na něž jsme zvyklí v Evropě. Písmo arabské, čínské nebo japonské také většina z nás nedokáže přečíst. Nebo písmo klínové, hieroglyfy či písmo starých Mayů. Existují však ti, kteří se to naučili. Proč se tedy nenaučit číst nesmírně zajímavé texty, které o sobě píšou zvířata? Nepotřebují k tomu ani papír, ani kamenné nebo dřevěné desky. Využívají přírodní ma-

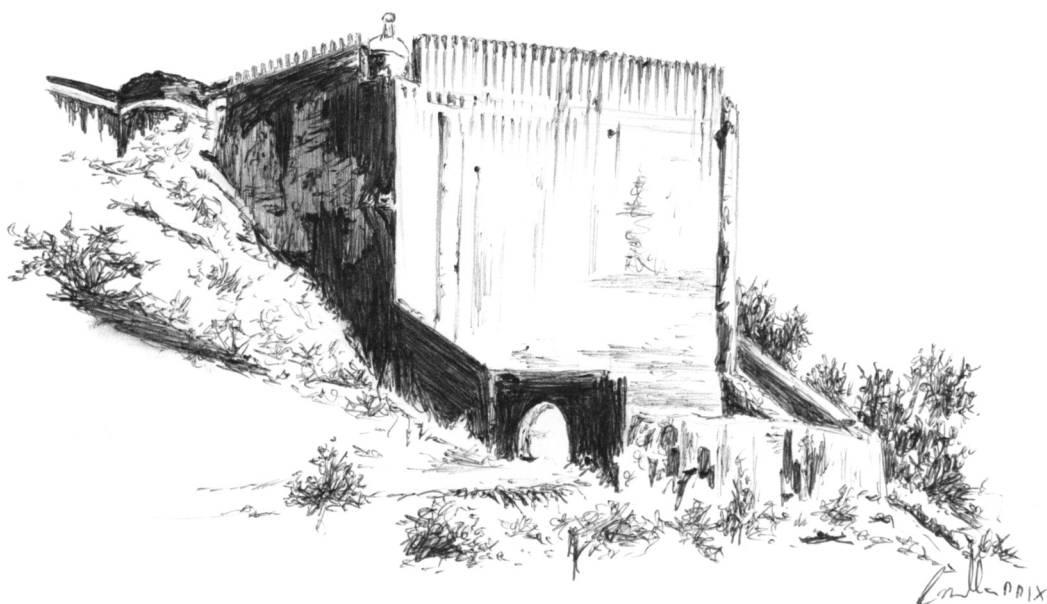

teriál, který jim leží pod nohama. A těma také píšou. Tak dlouze a poutavě, že vás budou fascinovat po dlouhé hodiny, které strávíte čtením jejich stop. Zvíře třeba ani nespátříte, přesto se o něm dozvíte mnohem víc než jen při letném setkání.

Afrika však nejsou jen divoká zvířata, i když kvůli nim jsem tam cestoval nejraději. V subsaharské Africe žijí nesmírně zajímaví lidé. Nesmazatelné stopy v nich zanechaly tradice a obyčeje, pověsti a legendy, o nichž dnes již nikdo nezjistí, zda mají reálný základ či ne. V africké buši najdete však i jiné stopy, stopy nenápadné a skryté. Stopy dávných událostí, bitev, nadějí, odvahy i tragédií. Stopy toho, co se tu kdysi dělo a co tu v pradávnu žilo. Stopy toho, na co již všichni zapomněli. I stopy příběhů zcela nedávných, dnešních. Nebo stopy záhadné, o jejichž pochopení se zatím marně snažíme. To vše v šepotu buše zaslechnete. Vydejme se tedy klikatými stezkami africkou divočinou a naslouchejme těm tisícům tichých hlasů, které k nám budou doléhat ze všech stran.

Pod branou obřích klů

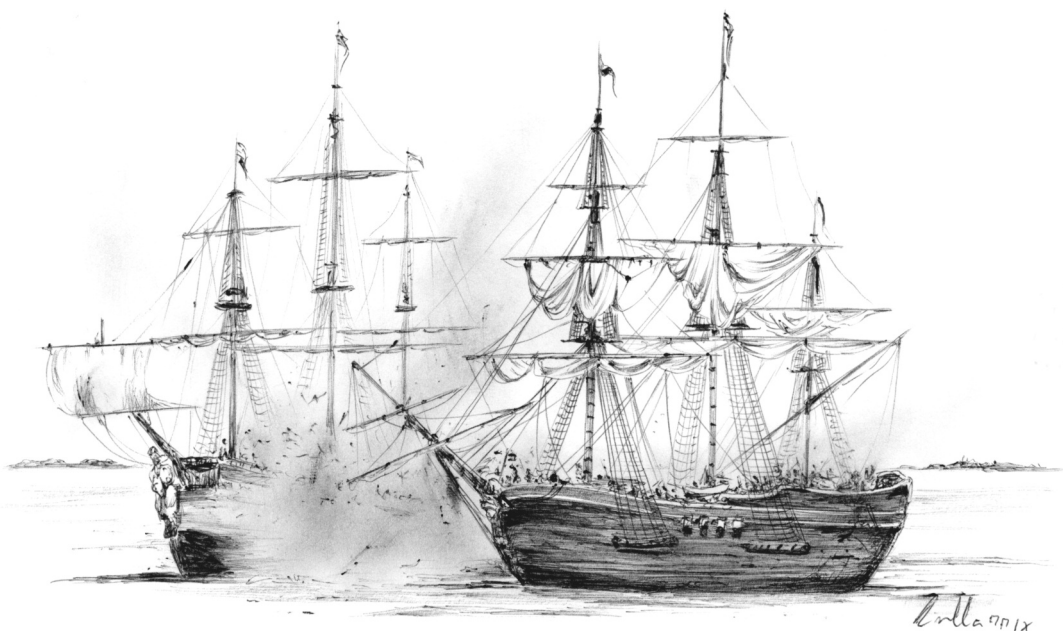
Dvě dvojice obřích sloních klů nad Moi Avenue v Mombase. Světoznámý symbol tohoto starodávného města, o němž první písemná zmínka pochází již z dvanáctého století. Arabské zdroje hovoří o malé osadě, v níž sídlí černošský král. Později se Mombasa stala významnou obchodní základnou Peršanů ze Šírázu a v roce 1505 sem dorazili Portugalci. Tím začíná divoká historie tohoto nejvýznamnějšího přístavu na východním pobřeží Afriky. Třidvacet portugalských lodí ostřelovalo město nepřetržitou dělovou kanonádou. Nakonec po tvrdých pouličních bojích je Portugalci dobytí a do základů vypálili. Lodě s bohatým lupem pak na své plavbě pokračovaly dál

do Indie. Zápisy hovoří o tom, že Portugalci museli značnou část kořisti zanechat na místě, protože jejich lodě ji nebyly schopny všechnu odvézt. Město bylo v krátké době znovu postaveno, klid však netrval dlouho. V roce 1528 se tu Portugalci na cestě do Indie objevili znovu a opět město vypálili. Teprve v roce 1593 se tu usadili natrvalo. V tomto roce také vybudovali na pobřeží mohutnou pevnost Fort Jesus, která jim měla zajistit neotřesitelnou nadvládu. Ta však netrvala dlouho. V roce 1631 došlo k masovému povstání obyvatel města a pevnost, která se stala posledním útočištěm Portugalců, byla též svědkem jejich zdrcující porážky. Byli pobiti do jednoho.

Pevnost Fort Jesus, nejstarší evropská pevnost v Africe, zrcadlí v sobě i další pohnutou historii Mombasy. V průběhu následujících tří set let změnila devětkrát majitele a většinou se to neobešlo bez krvavých bojů. Portugalci, naplnění touhou po pomstě, si nenechali porážku z roku 1631 líbit a již v následujícím roce obsadili město znovu. Stalo se to však bez boje, velmi podivným způsobem. Vládce Mombasy pochopil, že proti blízkým se portugalským válečným lodím nemá naději, opustil se všemi obyvateli město, ležící na ostrově, a stáhl se na pevninu. Předtím je však dal srovnat se zemí a vykácet všechny ovocné stromy a palmy.

Portugalci vládli Mombase téměř do konce sedmnáctého století, kdy bylo město obleženo loděmi ománského sultána, disponujícího v té době silným námořnictvem. Po obléhání trvajícím dva a tři čtvrtě roku město v roce 1698 padlo a všichni jeho obránci byli povražděni. Portugalci se však nevzdali a krátce nato dobyli významný přístav zase zpět. Opět ne nadlouho. V roce 1729 došlo k další invazi arabské námořní flotily a masovému povstání místních obyvatel, všichni portugalské osadníci i vojenská posádka byli znovu pobiti a nadvláda Portugalců nad Mombasou definitivně skončila. V roce 1832 přemístil ománský sultán své hlavní město z Muskatu na ostrov Zanzibar a arabský vliv na východním pobřeží Afriky zesílil. V té době však již do oblasti čím dál silněji pronikali Britové, kteří ji v roce 1895 ovládli natolik, že tu zřídili protektorát. Nad pevností Fort Jesus zavlála britská vlajka a Mombasa se

stala hlavním městem Britského východoafrického protektorátu, a to do roku 1905, kdy svou roli přepustila rychle rostoucímu vnitrozemskému Nairobi.

Pevnost Fort Jesus ztratila již jakýkoliv vojenský význam, zato je dnes největší turistickou atrakcí Mombasy. Vysoké hradby se střílnami obsazenými původními děly, postavené ve zkosených úhlech tak, že by dobyvatelé pokoušející se ztécť jednu z nich byli snadným terčem pro obránce, střílející na ně z hradby sousední. Úzký, povlovně stoupající stočený vstup, na jeho levé straně dvě staré zrezivělé kotvy, pocházející z lodí potopených při obléhání Mombasy před více než dvěma sty lety. Stačí jen trochu přivřít oči a zapojit fantazii, aby se člověk vcítil do všeho, co se tu kdysi odehrálo. Dunění děl, křik dobyvatelů, řev povstalců, chroptění umírajících. S málokterým místem se pojí tolik krvavých dějů, bojů a násilí. Více než čtyři sta let historie proniká stěží postřehnutelným přísvitkem z mohutných, věkem oprýskaných hradeb. Vystoupáte dovnitř pevnosti. Svě exponáty vám tu nabízí zajímavé muzeum. Seznámíte se zde se stopami všech kultur, které tu v průběhu věků ovlivňovaly život na pobřeží. Věci, které tu zanechali Peršané, Indové, Číňané, Arabové i Portugalci. Také to, co bylo vyloveno z portugalské fregaty, potopené při obléhání pevnosti ománským sultánem v roce 1698.

Na pevnost přímo navazuje staré město, táhnoucí se až ke starému přístavu. I tady je zakletý kus historie. Kombinace stylů a tradic, svahilská architektura, indický styl i britské koloniální stavby se širokými stinnými verandami a balkony. Masivní umělecky vyřezávané domovní dveře s ozdobnými rámy. I domy postavené z korálů pocházejících z nedalekého táhlého útesu, vroubícího ve vzdálenosti několika set metrů celé pobřeží Mombasy. Vše značně nahlodané zubem času, neudržované, chátrající. I život zdejších obyvatel je původní, mající do vžitého velkoměstského života hodně daleko. Řemeslníci pracující v úzkých uličkách, tesaři zápasící o místo s auty pokoušejícími se tou změtí projet, uhlíři prodávající velké kusy dřevěného uhlí naloženého na dvoukoláčích. Nejvíce ruchu je tu ráno a večer, přes den úmorné vedro zažene dost chodců do stínu. Ve starém přístavu, většinou opuštěném, se zrovna vykládá nějaká dhou, malá loď v arabském stylu. Polonahé zpoceně černošky vlečou na zádech těžké pytle, jsou levnější než muži. Dva pokuřující lodníci jim nadávají a nutí je k rychlejšímu tempu, chtějí odplout co nejdřív.

Krátce nato mě zaujmou na úplně odlišném místě jiní obyvatelé Mombasy, kteří nežijí v minulosti, ale ačkoliv také neoplývají prostředky, dovedou se vyrovnat s přítomností a uplatnit se v ní. Družstvo řezbářů Akamba. Několik stovek řemeslníků, soustředěných na jednom místě a vyrábějících s mistrnou zručností pod dlouhými přístřešky na kulech se slaměnými stříškami krásné dřevěné sošky, suvenýry pro návštěvníky z ciziny. Původní, typické, jimž málokdo odolá. Dostane je zde mnohonásobně levněji, než kdyby je kupoval v nějakém etnografickém obchodě v Londýně, Paříži nebo New Yorku. Tam všude a do mnoha dalších míst po světě družstvo vyváží. Žirafy, sloni, nosorožci, hroši všech tvarů a velikostí, hlavy, poprsí černých krasavic s výstavními řadry, masky. Procházíme s Magdou podél řady výrobců, kteří se nenechají naší přítomností rušit. Nevírají se, nic nenabízejí. Koupit přímo od nich nemůžete, i kdybyste chtěli. Svě výrobky odevzdávají do centrálního obchodu nedaleko

vstupu, teprve tam je zboží vystavené a nabízené k prodeji. Za pevnou cenu, bez smlouvání. Pokud máte zájem, zařídí vám zaslání objemnějších kusů letecky do Evropy, Spojených států, Japonska, Austrálie nebo kamkoliv jinam. O výtěžek prodeje se dělí podle předem stanoveného klíče. Družstvo se jmenuje Akamba. Zajímá nás, zda je tvořeno jen příslušníky tohoto etnika, či zda sdružuje výrobce bez ohledu na kmenovou příslušnost. Dozvíme se, že to druhé je pravda, i když tu prý Akambové výrazně převažují a družstvo řídí. Vždy byli proslulí jako zdatní obchodníci, pokrývající v tomto směru celé teritorium dnešní Keni od pobřeží až k jezeru Viktorie. V koloniální době oceňovali Britové intelektuální schopnosti Akambů stejně jako jejich bojeschopnost. Ta vedla k tomu, že byli za první světové války ve velkém počtu verbováni do britských vojenských jednotek, kde se velmi dobře osvědčili. V současné době dokážou vynalézávě využívat rostoucího turistického ruchu a návštěvy akambských etnických vesnic, předvádějících původní způsob života jejich obyvatel, jsou zařazeny do itinerářů mnoha místních cestovních kancelářů.

Největší lákadlo Mombasy však představují její nádherné pláže. Vyhřátý tropický oceán, bílý korálový písek a nedaleký dlouhý korálový útes, chránící plavce před žraloky, kteří jej nemohou překonat. Z pobřeží je dobře viditelný a mnozí zájemci k němu podnikají výpravy, ať již na primitivních katamaránech, plachetnicích nebo v jiných typech loděk. Ti zdatnější k němu mohou i doplavat. Zvláště oblíbený je mezi lovci lastur, kterých tu teplý Indický oceán nabízí bohatý výběr. Mne samozřejmě nejvíc zajímaly dravé homolice.

Krása i smrt jdou v přírodě často ruku v ruce. Stačí si vzpomenout na krásnými barevnými vzory hýřící jedovaté hady. Každý je pozná, každý se jim již zdálky vyhne. V moři je zastupují stejně nádherní plži s pestrobarevnými ulitami. Mé oblíbené homolice. Náhodní nálezci je obdivují a většinou je bez obav a s nadšením berou do ruky. Netuší, že některé z nich jim mohou přinést rychlou a bolestivou smrt. V představě Středoevropana je sbírání mušlí v Indickém oceánu idylickou činností. Přináší s sebou představu písčitých pláží, nekonečné modře oceánu, barevných korálových útesů, šumění palem, žbluňkavé melodie neviditelných hudebníků a vášnivého tance exotických

